

BUITEN

16^e JAARGANG N°. 17.

ZATERDAG 29 APRIL 1922.

Foto C. Steenbergh.

ACHTERBUURTJE TE AMERSFOORT.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE VERDWENEN DOCUMENTEN (17), UIT HET AMERIKAANSCH VAN GARDNER HUNTING	BLZ. 194
DE BLOEMENTUIN, DOOR N. V.	„ 195
OUD- EN NIEUW AMERSFOORT (SLOT), DOOR MR. A. LOOSJES, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 193, 196—201
JEUGDHERINNERINGEN (SLOT), DOOR HANS DONKER	BLZ. 199
VEE-TENTOONSTELLING IN 'T PALEIS, DOOR SIEGFRIED VAN PRAAG	„ 201
HET VERPLANTEN VAN GROOTE BOOMEN, GEÏLLUSTR. DOOR X	„ 202
HET BOSCHKANAAL, DOOR TINE COOL.	„ 202
DE HOLSTENPOORT TE LÜBECK, GEÏLLUSTREERD, DOOR H.	BLZ. 202—203
WAT IS INSTINCT? DOOR C. BINGHAM NEWLAND	BLZ. 203
EEN ECHT-HOLLANDSCHE DUBBELE OPHAAALBRUG IN TROPISCHE OMGEVING, ILLUSTRATIE	„ 204
BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.	

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

DE VERDWENEN DOCUMENTEN.

17) *Uit het Amerikaansch van GARDNER HUNTING*

TERWIJL ik door de boomen voor mij uitkeek in de toenemende duisternis en mij allesbehalve prettig voelde, zag ik boven het kreupelhout een laag dak uitsteken, te midden van struiken en jong geboomte. Dit gezicht bracht mij in verrukking.

Iedere schuilplaats zou beter zijn dan het verblijf in de open lucht, en ik bracht de auto van het pad af zoover tusschen de boomen als maar enigszins ging. Toen liet ik mijn motor stilstaan, sprong uit den wagen en liep naar het struikgewas.

Ik kon er moeilijk doorkomen, maar eindelijk vond ik een opening en ging erdoor. Het werd steeds donkerder en de regen begon te vallen. Ik kon heel weinig zien, maar de omtrek van het kleine, donkere, eenzame huisje doemde voor mij op. Het pad was niet moeilijk te volgen en scheen veel gebruikt. Ik zocht naar een deur en even later zag ik een donkere opening — de deur stond open.

Ik aarzelde niet lang. Ik kon Hal niet langer alleen in de auto laten en liep zoo snel als de schemering toeliet, naar den wagen, terwijl de regen in stralen op mijn schouders en pe: neerviel. Ik opende de deur van de tonneau, tilde mijn levenden last op met dekens, gummikleeden en al, en stapte weer uit. Ik legde hem een oogenblik op den grond, sleurde het zeil te voorschijn en wierp het haastig over den wagen. Toen nam ik Hal weer in mijn armen. Na een hevig gevecht met den zwiependen regen en den rukkenden wind bereikte ik het huisje in het kreupelhout. Ik was half verblind door het water dat de storm mij in de oogen joeg. Maar eindelijk waggelde ik de duistere hut binnen, die tenminste droog en stevig was.

Ik legde den knaap op den grond en trok het rubberdek van zijn hoofd af. Toen trok ik mijn eigen doornatte jas uit, zette mijn pet af en wilde de deur sluiten. Maar de rukwinden beletten mij dit. Ik haalde mijn lucifers voor den dag en wilde juist een aanstrijken, toen de heele ruimte eensklaps hel ver-

licht werd door een felle bliksemflits, en tot mijn zeer groote verbazing herkende ik de hut, zooals men het gezicht van een vijand herkent. Het heele inwendige van het kleine kamertje, waarin ik mij bevond, zag ik een halve seconde met onwezenlijke duidelijkheid. Toen was het weer in diepe duisternis gehuld. Maar het visioen bleef voor mijn oogen alsof het licht niet was verminderd.

Ik zag muren van boomstammen. Ik zag een zware deur, die naar binnen openging. Als sluiting diende een eikenhouten bout en een stalen grendel. Ik zag een hoopje stroo in een hoek rechts en daarop een deken en een bundel kleeren. Ik zag een zware planken zoldering. En ik zag voor mij een stapel dekens, die mijn metgezel verwarmden en erboven het bleeke, kalme gezicht van den slapenden knaap. Een poosje bleef ik, in verbaasd gepeins verzonken, onbeweegelijk staan. Maar een gekreun van Hal bracht mij tot de werkelijkheid terug. Het licht in de hut was voldoende om mij te doen zien dat hij zich onder de dekens bewoog en ik wist dat hij met een panischen schrik zou ontwaken als ik hem niet geruststelde. Ik sprak snel en overluid.

„Hal, beste kerel,” zei ik, „alles is in orde. Wij zijn naar de bosschen gevlucht, dat is alles. Wij zijn door een onweer overvallen. Je hebt geslapen”.

Ik stak snel een lucifer aan zoodat mijn eigen gezicht verlicht was, terwijl ik op hem neerkeek. Hij lag nu weer stil, maar zijn oogen waren wijd open en staarden angstig rond. Ik ging op mijn knieën naast hem op den grond liggen en greep zijn hand.

„Het is Randall, Hal — Dan Randall,” zei ik. „Je hoeft volstrekt niet ongerust te zijn. Je tante heeft je een slaapdrank ingegeven en ik heb je in je slaap weggevoerd. Wij zijn in de heuvels ten westen van Hazelhurst, en het regent met stroomen buiten. Wij hebben een hut gevonden, die een goede schuilplaats aanbiedt tot het ergste weer voorbij is.”

De oogen van den knaap keken mij aan alsof hij mij niet kende. Zijn gezicht was zeer bleek en ik zag dat hij rilde. Ik stopte de dekens dicht om hem heen. Ik was bang voor zijn zwijgende onbeweegelijkheid.

„Hoe voel je je nu?” vroeg ik hem. „Ben je koud?”

Hij antwoordde niet en daar ik zijn gezicht in het half duister niet goed kon onderscheiden, stak ik weer een lucifer op. Toen het lichtje weer uitging, bukte ik mij om naar zijn ademhaling te luisteren. . . .

Ik stond weer op en wist eigenlijk niet wat ik moest doen. Er was geen stookgelegenheid in de hut. Ik herinnerde mij dat er een jas was bij de kleeren, die ik in de hut had achtergelaten en vond dit kleedingstuk met veel moeite. Het was volkomen droog en ik trok het aan.

Ik sprak weer tot Hal om hem gerust te stellen als hij wakker werd. Maar hij gaf geen antwoord en ik zag met voldoening dat hij weer ingeslapen was. Hij was zeer bleek geweest, toen hij bij zijn eerste ontwaken naar mij lag te staren, maar nu scheen zijn kleur terug te komen. Ik nam het lichte, kleine lichaampje op, en legde het op het stroobed, met een deken eronder voor betere bescherming.

De tijd ging langzaam voorbij, maar de storm verminderde niet en in de hut zaten wij tenminste hoog en droog. Mijn horloge vertelde mij dat het nu over twaalf was. Het leek een eeuwigheid sedert mijn dagtaak was begonnen.

Ik keek vaak naar Hal, maar zijn oogen waren steeds gesloten en zijn ademhaling was kalm. Hij maakte geen geluid in zijn slaap. De storm scheen hem niet te storen. Eindelijk strekte ik mij ook op den grond uit en door het schemerachtige licht en den regelmatig kletterenden regen voelde ik mij slaperig worden. En ik sliep lang en vast. En toen ik wakker werd, was er rust en vrede en duisternis en het nadruppelen van opgehouden regen.

Ik stond op en raakte het gezicht van den knaap aan. Het was koel. Maar mijn aanraking scheen den slaper niet te storen en ik verbaasde mij opnieuw. Ik wist niet hoe de slaapdrank was ingenomen. De uitwerking moest nu wel spoedig geëindigd wezen. Was het echter niet veiliger den knaap wakker te maken?

„Hal!” fluisterde ik.

Er kwam geen antwoord.

„Hal!” herhaalde ik luid.

Het kleine lichaam bewoog zich, en ik voelde dat de vingers van de hand, die ik vasthield, de mijne grepen.

„Hal, ben je wakker? Ik ben Randall. Wij zijn samen veilig in de bergen. Wees niet bang. Wij zijn. . . .”

Een hijgende ademhaling en een gefluister: „Waar ben ik?”

„Veilig, beste kerel,” antwoordde ik.

„Waar?”

„In de bergen achter Cold Spring Farm.”

„En jij?”

Het gefluister werd angstiger. Eensklaps werd het zachter.

„En u — bent u Dan Randall?”

Eensklaps begon mijn hart luid te kloppen. Ik zocht naar mijn lucifers. Oogenblikkelijk vond ik er een en streek ze aan. Ik hield het vlamme ding omhoog en keek in het gelaat onder het mijne.

De donkere oogen waren wijd open en keken verbaasd maar niet angstig. De fijne lippen waren geopend en bevend, maar niet van vrees. De muts was achteruit geschoven; het fijne voorhoofd was blank en glad, en vlokjes donker haar zweefden er omheen.

Terwijl ik keek, raakte mijn bloed in gloed. Want het gelaat, waarin ik keek, was niet dat van den knaap — den zieken, ongelukkigigen vluchteling dien ik had meenen te bewaken en te redden — maar van zijn zuster, Donna Philbric.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Het flikkerende vlammetje van mijn lucifer ging plotseling uit.

„Donna!” fluisterde ik, toen de duisternis ons weer omgaf.

Zij antwoordde niet.

„Donna,” zei ik weer. „Dat heb ik niet kunnen droomen.

Heb je — Hals plaats ingenomen?”

En ik viel op een knie naast haar neer.

„Ja”.

„En is hij heengegaan in kleeren van jou gekleed?”

„Ja,” fluisterde zij.

„Waarheen?”

„Bob heeft hem naar een sanatorium gebracht.”

„Hij is dus veilig?”

„Ja”.

„En jij?”

„Ik was bang dat Tante Charlotte en het personeel erachter zouden komen. Ik durfde niemand vertrouwen — en jij was er niet.”

„Ik had slechts even een boodschap gedaan”.

„Dat weet ik”.

„Ik wilde Hal veilig in de bergen brengen. Toen de schout kwam....”

Ik zweeg, overweldigd door mijn herinneringen.

„Ben je voor Hal teruggekomen?”

„Ja. Ik vond je in slaap. Tante Charlotte vertelde mij dat ze jou — Hal — den slaapdrank had gegeven. Je hebt tien uur geslapen.”

Zij zweeg weer.

„Hoe kan je mij ooit vergeven?” vroeg ik.

„Vergeven?”

„Ik wilde Hal helpen en —”

„Dat heb je bewezen.”

„Ik wilde je niet in moeilijkheden brengen”.

„Mij? Dat heb ikzelf gedaan. Ik wist niet dat tante Charlotte's medicijn een slaapdrank, was. Tien uren zeg je?”

„Ja”.

„Ik had al twee nachten slecht geslapen.”

„En nu?”

„Het heeft mij geen kwaad gedaan. Waar zijn wij nu?”

„Ik denk ongeveer zeventig mijlen van huis. Wij zijn in een kleine hut, die ik zag toen ik hier op Bains Farm was. Het is aan den voet der bergen achter Cold Spring. Er is een rivier tusschen ons en de eigenlijke Farms en wij zijn in een boschje. Ik heb je hier gebracht in de blauwe auto. Die staat buiten. Heb je niet gehoord dat ik het je vertelde toen je voor het eerst in den storm wakker werd?”

„De storm?”

„Ja. Wij hebben een zwaren storm en onweer gehad. Dat is tegen twaalf uur begonnen en heeft nu pas opgehouden, geloof ik. Ik ben zelf in slaap gevallen.”

„Ik heb gedroomd,” sprak zij langzaam. „Ik droomde van den storm. Ik zag bliksem en regen en toen zag ik jou. Je hebt lucifers aangestoken en mij gezegd dat ik niet bang moest zijn”

„Ik dacht dat je Hal was,” zei ik hulpeloos.

„Dat weet ik,” sprak zij. „Ik wilde iedereen erin laten loopen. Dan Randall, weet je wel dat je tegen de wet hebt gezondigd”.

„Wij zijn beiden vluchtelingen — of wij waren het,” gaf ik toe.

Zij schoof de deken opzij en ik hielp haar opstaan. Zij droeg

haar broeders kleeren maar een lange overjas bedekte haar van de schouders tot de voeten. Zij keerde zich naar mij en glimlachte.

„Zullen wij nu naar huis gaan?” vroeg zij.

Die gedachte was niet in mij opgekomen. Half verdoofd door het feit van haar tegenwoordigheid hier, had ik alleen maar daaraan gedacht.

„Ja,” zei ik, „ik geloof dat wij dit nu zoo spoedig mogelijk moeten doen.”

Ik keek op mijn horloge. Het was tien minuten over zessen.

„De auto staat buiten. Ik heb ze met het zeil afgedekt”.

Ik opende de deur en keek naar buiten. Het bosch was donker en nat. Het geluid van den stroom was nu duidelijker hoorbaar. Het water stond zeker hoog. Ik stapte naar buiten en keek rond. Alles in de onmiddellijke nabijheid was donker en stil.

Ik liep het pad op. Ik kon juist de opening tusschen de boomen zien als een donkerder plek dan de rest. Het meisje volgde mij. Ik stak haar achterwaarts mijn hand toe en zij greep ze. Wij zwegen beiden. Weldra vonden wij de auto op de plaats waar ik ze had achtergelaten, groot en donker en stil.

Het zeil was zwaar van water, maar het was op zijn plaats blijven hangen en toen ik het wegtrok, vloog al het water op den druipnatten grond en de kussens waren droog gebleven.

„Dat is een gelukje,” fluisterde ik Donna toe. „De wagen is droog”.

„Ja,” antwoordde zij.

„Stap in,” sprak ik. „Ik zal de dingen halen en dan loods ik den wagen het pad af.”

Ik keerde terug naar de hut, tastend naar den weg. Ik was thans zoo opgewonden, dat mijn handen beefden — en ik geef niet vaak toe aan dergelijke emoties. Zij was niet voor mij. Dat wist ik. Zij behoorde een anderen man en ik — ik, die haar meer liefhad dan mijn leven — ik moest haar bewaken, juist doordat ik haar zoo beminde.

Ik keerde met mijn last naar de auto terug en wist mijn tong in bedwang te houden.

Ik vond het meisje in den wagen. Zij had de plaats aan het stuur ingenomen.

(Wordt vervolgd).

DE BLOEMENTUIN.

Daar door vele amateur-tuinders dikwijls naar een mooie collectie zaaibloemen wordt gezocht, voor de vakjes, welke zij nog vol te planten hebben, zal ik trachten eenige van de mooiste soorten wat nader te behandelen. Ge behoeft echter niet dit schrale weer nog niet veel haast te maken, want buiten groeit nog maar weinig en de strenge nachtvorsten doen zelfs aan de gewassen in de kassen nog schade, ge kunt dus wel begrijpen dat hetgene dat buiten staat het hard heeft te verantwoorden. We kunnen die zaaibloemen verdeelen in twee soorten; de eerste zijn die welke direct ter bestemder plaatse kunnen worden ingezaaid en dus niet behoeven te worden verplant; de andere zijn die welke beter eerst onder glas worden uitgezaaid en dan buiten uitgeplant, wanneer ze groot genoeg zijn.

Alleerst dus het zaaien. We nemen aan dat zooals nu het weer is, we gerust eind April of begin Mei kunnen afwachten, en zoeken dan een donkeren dag uit zonder wind. Vooral dient gezorgd te worden, dat de grond goed gemest, daarna gespit en goed vochtig is. Is men bang dat men te dik zaait, dan vermeng men het zaad met wat vochtig wit zand. Staan de plantjes nog te dik, dan kunnen we ze uitdunnen. We moeten echter niet vergeten dat b.v. de Delphiniums, Papavers, Eschscholtzia's zich door hun peenwortel lastig laten verplanten. Bij deze soorten doen we het best de kleinste en dunste uit te trekken en weg te gooien, natuurlijk alleen als ze te dik staan. Het best harken we eerst den grond gelijk, zaaien dan en harken het zaad goed luchtig in. Is het zaad opgekomen dan houden we de plantjes goed vochtig; denk er om: liefst 'sochtends gieten bij zonnig weer.

We zullen nu eenige soorten behandelen. Allereerst een goede bekende; de goudsbloem (Calendula). Deze dankbare bloeier mag niet ontbreken, vooral de dubbele zijn mooi. Ze kunnen als rand direct worden uitgezaaid ter bestemder plaatse en ook heel goed worden verpoot op een afstand van 25 c.M. Ze bloeien tot ze dood vriezen en worden in April gezaaid. Verder hebben we Reseda, zoozeer gewild door haar zachte geur. Men zaaie deze eind April begin Mei direct ter plaatse en verspene deze niet, maar dunne ze uit tot op 25 c.M. Volgende week gaan we verder

13 April.

N. V.

Foto C. Steenbergh

DE ST. ANFRIDUSKERK AAN DEN VOET VAN DEN AMERSFOORTSCHEN BERG.

OUD- EN NIEUW-AMERSFOORT.

(Slot).

LATEN we thans een kijkje nemen in het stadsgedeelte tusschen de oudste ommuring en de grachten, die tot ongeveer 1825 den 15de eeuwischen muur bespoelden. Het staat in aantrekkelijkheid verre achter bij Amersfoort's oude kern, en dankt zijn schaarsch schoon voornamelijk aan zijn binnenste en buitenste omgrenzing, de oude en de nieuwe Singelgracht, de eerste met 't gezicht op de hier en daar nog overgebleven Muurhuizen, de tweede met het vooral aan de zuidzijde fraaie, op de voormalige stadswallen aangelegde plantsoen in den Zocher-trant; schilderachtig is 't verder bij de twee waterpoorten, de Koppelpoort en de Monnikendam, terwijl de Zuidsingel niet alleen aan de Muurhuizen met hunne tuintjes aan de overzijde van de smalle Singelgracht, maar mede aan zijn oude lindeboomen — deze beplanting dateert van 1670 — en de hier en daar nog overgebleven statige heerenhuizen, een niet te loochenen bekoorlijkheid dankt. Maar overigens valt er in de straten hier al weinig te genieten. De meeste vertoonen het achterbuurt-karakter, zonder nochtans het pittoreske te bezitten, waaraan juist dergelijke straten in middeleeuwsche steden vaak zoo rijk zijn. En de aanzienlijke verkeerswegen als Utrechtsche en Arnhemse straat, winkelstraten geworden, ontstemmen door de drukdoenerige, smakeloze gevels en winkelpuien, dikwijls zonder eenige harmonie met de huizen waarin ze werden gezet, al evenzeer als de huizen aan de Langestraat. Het valt ook op, hoe weinig de stedelijke overheid poogt door een smakelijke bestrating ze een prettig aanzien te geven. Wat zou op die wijze bij voorbeeld van de Varkensmarkt nog een aardig pleintje te maken zijn. Maar men maakte het — hoe was 't

mogelijk — zoo leelijk mogelijk, door er als pièce de milieu een leelijke groote telefoonpaal te planten, ter plaatse waar de beroemde Amerfoortsche kei behoorde te prijken, die thans ter zijde van den hoofdtoegang tot Oud-Amersfoort, naast het politiebureau, is te zien, maar die van 1661 tot 1674 de Varkensmarkt sierde.

De Amerfoortsche kei! Men kent zijn geschiedenis? Everard Meyster, de aanlegger van het mooie buitengoed Nimmerdor ten zuiden der stad, nog thans een sieraad van Amersfoort's schoone omgeving, kwam in 1661 op het denkbeeld een grooten Noorschen zwerfsteen, liggende op den Vaalberg bij den Stompert, een heuvel ongeveer een uur ten westen van Amersfoort, naar de stad te voeren, en hem op een der pleinen te plaatsen als een gedenkteeken van den in dat jaar heerschenden vrede. Den 8en Juni werd het plan uitgevoerd; talrijke Amersfoorters trokken onder gejuich der toegestroomde menigte het gevaarte binnen de muren, waarna de kei op de Varkensmarkt een plaats kreeg. Wat zijn de brave Amersfoorters er om gehoond! Door de Franschen, die in 1672 de stad bezetten, zóó erg, dat de groote steen na hun aftocht op last der overheid in den grond werd gestopt; eerst in 1903 werd hij weer te voorschijn gehaald. Het komt ons voor, dat Meyster en zijn keitrekken stadgenooten al dien smaad en hoon niet verdiend hebben. Men vergete toch niet, dat het uitermate verstandig is, in dit aardse tranendal zoo nu en dan feest te vieren, en zot te doen — om niets; in elk geval veel verstandiger dan om iets, dat men op een oogenblik iéts acht, maar dat later blijkt niets te zijn geweest. Wie hebben voor 't oog der geschiedenis dwazer figuur geslagen, de Amersfoorters, die

jubelend en onder feestelijk vertoon een grooten steen naar hun stad trokken, of onze voorouders, die om den Vrijheidsboom dansten, meenende dat de zegeningen der vrijheid, gelijkheid en broederschap hun waren ten deel gevallen? Het kind, het dartele veulen, de speelsche jonge kat, zij zijn uitgelaten vroolijk zonder dat zij behoefte hebben aan de een of andere „feestelijke” gebeurtenis, zonder welke de volwassen mensch het nu eenmaal niet stellen kan als hij zijn vreugde wil botvieren, omdat zulk een verstandig wezen als de mensch meent anders een gek figuur te zullen slaan. Maar doet het er nu eigenlijk wel veel toe, of de gebeurtenis van eenig belang is? De Amerfoortsche keitrekking is een staaltje van heerlijke kinderlijke zothed, een blijk van levensphilosophie, dat slechts waardering verdient. En het is betreurenwaardig, dat niet alle plaatsen in ons veel te ernstige vaderland hun kei hebben, die herinnert aan oogenblikken van verstandig onverstand.

In het omstreeks 1450 binnen de muren getrokken stadsdeel, nog langen tijd de „Nieuwe Stad” genoemd, stonden veel kloosters en stichtingen van anderen aard. Zoo het Minrebroeders of Observantenklooster, waar in 1483 Bisschop David heeft gevangen gezeten. Na de Reformatie

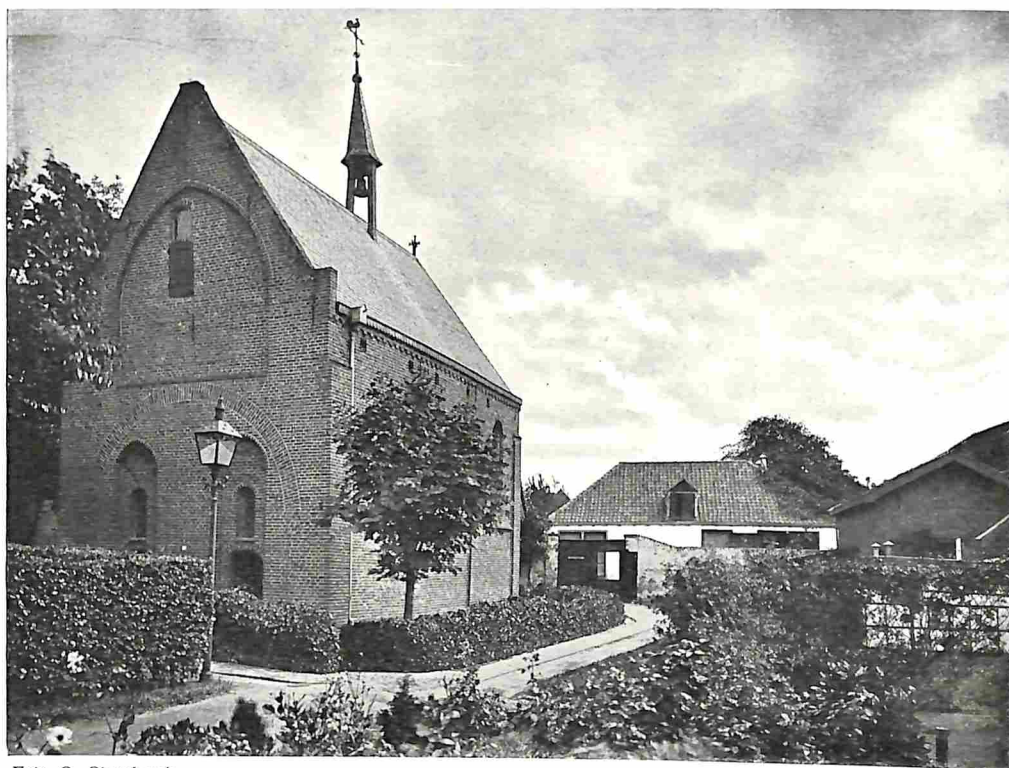

Foto C. Steenbergh.

AMERSFOORT.

DE ST. ROCHUS-KAPEL BIJ HET GODSHUIS „DE ARMEN POTH”.

werd het tot een Schuttersdoelen ingericht, waaruit later een aanzienlijk logement ontstond, waar o.m. Frederik Hendrik onthaald werd en Peter de Grootte logeerde. In de nabijheid vond men het St. Pietersgasthuis, reeds vóór 1390 gesticht voor zieke of gebrekkige armen; van het oude gebouw bestaat nog slechts de kapel en de hoogst merkwaardige mannenslaapzaal, waaraan Mr. S. Muller in „Buiten” van 29 April 1916 een artikel wijdde. Het Bloklands-gasthuis, in 1573 gesticht en oorspronkelijk staande aan de Langestraat, is tegenwoordig met het St. Pietersgasthuis gecombineerd; het nieuwe gebouw der stichting, in namaak Hollandschen renaissance-stijl opgetrokken, dateert van 1907 en herbergt oude mannen en vrouwen.

Wat verder, aan het Zand, aanschouwt men de eenvoudige voormalige kapel van het groote St. Agathaklooster, die van 1463 dateert. Een der gebouwen van dit klooster, thans kerk der Oud-Bischoppelijke Clerezy van St. Georgius, werd tegen het einde der 17de eeuw voor kerkelijk gebruik ingericht; ze bezit verschillende oudheden, waaronder vooral een fraai gesneden eikenhouten communiebank vermelding verdient.

In den vrij saaien en leelijken noordoosthoek der stad is een andere stichting bewaard gebleven, n.l. het Godshuis „de Armen de Poth”; het gebouw, hoewel later veranderd en uitgebreid, dateert vermoedelijk van 1447, in welk jaar de broeders van den H. Geest en de z.g.n. „Potbroeders” zich in één stichting vereenigden; beiden hadden trouwens hetzelfde doel voor oogen, n.l. het uitreiken van voedsel aan de armen. De Potbroeders deelden zoo nu en dan een pot met warm eten aan behoeftigen uit, vandaar hun naam. Van weelderige inrichting, van deftige regentenkamers geen sprake; in het hoofdgebouw bekoort echter de stemmigheid van enkele zeer antieke intérieurtjes. Tot de stichting behoort een eenvoudig kappelletje, de St. Rochus-kapel, waarschijnlijk in 1500 gebouwd en eenige jaren later aan de Potbroeders gegeven. Het gebouwtje, in 1905 gerestaureerd en inwendig geheel ledig, wordt thans voor de voedseluitreiking gebruikt.

Aan den Zuidsingel staat het overblijfsel van het Convent van Marienhof van de Augustijnen, vóór 1547 kloosters der Celzusters van St. Ursula, gesticht in 1479. De Augustijnen van het klooster de Birkt buiten Amersfoort, die zich daar na de plunderingen door Maarten van Rossum niet langer veilig gevoelden, hebben het huis belangrijk verbouwd en uitgebreid. In 1611 werd het in 1552 gestichte Weeshuis, oorspronkelijk gelegen bij de St. Agathastraat — de naam van het straatje „Achter 't oude Weeshuis” herinnert daar nog aan — naar het klooster van Marienhof overgebracht, en tot dusverre heeft het die bestemming behouden. Een kruisgang, benevens kunstig gemetselde kelders, herinneren nog aan de kloosterzusters en broeders, die vroeger op deze plaats verblijf hielden. Het gebouw ziet er eerwaardig en oud uit, maar veel architectonisch schoon valt er niet aan te bewonderen.

Van de woonhuizen in de „Nieuwe Stad” verdienen een drietal genoemd te worden. In de eerste plaats het huis

DE KAPEL VAN HET ST. PIETERSGASTHUIS.

„In de gekroonde bijekorf” aan de Kamp, bij de Binnenkamppoort, met een sierlijk geveltje van 1687, waarvan het onderdeel, door 't inzetten van groote ruiten, helaas verknoeid werd (zie afbeelding op blz. 201); het is de enige vermeldingswaardige vertegenwoordiger te Amersfoort van dezen in de tweede helft der 17de eeuw in zwang gekomen stijl. En dan verder een tweetal 18de eeuwsche huizen in Louis XVI stijl, ± 1780 gebouwd door de gebroeders Cohen, vermogende tabaksplanters; het ene, aan den Westsingel, is thans als Stadhuis in gebruik, het andere aan den Zuidsingel, als R. K. Pensionaat 1). De grauwe gevels van beide zijn slechts schaarsch versierd, maar maken met hun groote, van kleine ruitjes voorziene vensters, en hun goede verhoudingen een ontegenzeggelijk deftigen indruk.

Inwendig trekt vooral de marmerbekleding en het rijke

1) In een afzonderlijk artikel wordt weldra op dit huis teruggekomen.

Foto C. Steenbergh

AMERSFOORT.

DE MIDDELEEUWSCHE MANNENSLAAPZAAL VAN HET ST. PIETERSGASTHUIS.

stucwerk de aandacht. Zorgeloos en onoordeelkundig witten heeft echter in het Stadhuis veel bedorven.

Hiermee kunnen wij van wat thans „de oude stad” heet, afscheid nemen. Al zijn wij zeker niet geheel volledig geweest, al meenden wij, na wat wij in verband met Amersfoort's ommuringen, eenigen tijd geleden, schreven, thans te kunnen zwijgen over veel meer wat nog van Amersfoort's geschiedenis in den loop der eeuwen te vertellen zou zijn, we gelooven toch wel genoeg te hebben gezegd om een indruk te geven van wat nog binnen de oude stadsgrachten te bewonderen valt. We hopen het tenminste, want de beschikbare plaatsruimte noopt tot kortheid en — we moeten nog spreken over nieuw-Amersfoort.

In oud-Amersfoort treft keer op keer het gemis aan liefdevolle zorg, aan piëteit, aan krachtigen wil om het typische schoon van het oude landstadje te bewaren, het zoo aantrekkelijk mogelijk te maken, het te behoeden tegen ontsiering. ¹⁾ Het is alsof men niet alleen geen hart heeft voor dit eerwaardige, maar ook niet inziet, dat een zorgvuldiger behandeling den bewoners tot stoffelijk voordeel zal zijn. Geheel anders staat het met Nieuw-Amersfoort. Niemand zal kunnen ontkennen, dat het stadsbestuur zich heeft beijverd, dit tot een hoogst-aantrekkelijke woonplaats te maken. O zeker de oudste uitbreiding buiten de stadsgrachten spreekt nog van smake- en zorgeloosheid. Er zijn ten zuiden der oude stad verfoeilijk-leelijke straten, die met bommen verdienen verwoest te worden, zooals bij voorbeeld de Westerstraat. En al te laat blijkbaar is men, als in zoovele plaatsen, met een goed-overdacht uitbreidingsplan voor den dag gekomen, zoodat ook waar architecten iets kostelijks tot stand brachten, als in het Indische buurtje bij den Leusderweg dat alleen nog maar wat boomengroei mist, het toch een pareltje blijft te midden van mesthoopen, en een schoon geheel moeilijk te verkrijgen zal zijn. Maar waar de gevolgen van vroegere zonden niet storend werkten, waar nieuw-Amersfoort, de fleurige tuinstad, opklom tegen den heuvel die men al te wijsch „de Berg” heet, ontstond iets, dat een vreugde is voor het oog. Het is waar, dat de eer hiervan slechts gedeeltelijk aan Amersfoort's vroede vadersen toekomt: de omstandigheden waren hun uitermate gunstig. De plaatselijke gesteldheid werkte mede: naar Noord en Zuid bood de Berg verrukkelijke uitzichten op de Eemsvlakte, Soest, Gooiland, de bosschen van Oud-Leusden, de heuvelrijen van het Sticht, en, last not least, op het oude Amersfoort zelve, met zijn trouwen wachter, den slanken Lieve-Vrouwetoren. En — nieuw-Amersfoort groeide toen er weer gevoel was voor de eischen, die aan een landhuis, ook uitwendig, gesteld moeten worden, zoodat men hier, al mogen de hoogst-belangrijke bouwkunstige scheppingen misschien niet in de meerderheid zijn, toch zoo heel weinig ziet, dat bepaald hinderlijk leelijk is. Het is waar, dat het aanlegplan van de verschillende lanen over 't algemeen niet van een grootsche conceptie getuigt. Maar toch — hier is wat schoons tot stand gebracht. En eerbied verdient ook de wijze, waarop Amersfoort het Grondbedrijf heeft aangevat, waarop het zich een uitgebreid grondbezit heeft verworven van ± 230 H.A. — nog ongerekend het goed „Birkhoven”, dat als openbaar wandelbosch onbebouwd blijft — zoodat tegen schennis van schoonheid van den Berg met zijn prachtige vergezichten gewaakt kan, hopen wij, ook gewaakt zal worden, en de belangen van

particuliere grondeigenaren niet een voortdurende bedreiging vormen. Moge de gemeente beseffen, dat dit Nieuw-Amersfoort in hoofdzaak wónplaats moet blijven, in haar eigen belang; scholenbouw hier en daar geeft aanleiding te vreezen dat kortzichtigheid haar somtijds parten speelt.

Het is ondoenlijk in het korte bestek dat ons nog rest, de vele bekoorlijke, jammer genoeg vaak met weinig-typische namen gedoopte villa-wegen van dit Nieuwe Amersfoort op te sommen. Een uitzondering worde gemaakt voor de van royalen aanleg sprekende, nog slechts gedeeltelijk bebouwde Vondellaan, van waar men, evenals van de Huygenslaan in de nabijheid, zulk een prachtig gezicht op het oude stadje en den Lieve-Vrouwetoren heeft. Maar vele andere wegen bieden weer ander schoon, andere vergezichten. Ja, de uitzichten van de wegen, de huizen op de hogere gedeelten van het Bergkwartier, behooren tot de mooiste in ons vaderland.

Reeds Amersfoort's stadsbeschrijver Van Bommel (18e eeuw) schreef: „De stad legt in een zeer lustigen en vermaakelijken oort, aan den voet van een grooten en hoogen(?) Berg, bekend onder de naam van den Amersfoorder Berg, van waar zig een heerlijk en genoeglijk gezicht vertoont, niet alleen over het aangename van lommerrijke Bosschen, Plan-

tagien en Landerijen, die hier als zo veel Perken en andere overheerlijke gezigten zig opdoen, maar ook in 't beschouwen van een grote menigte van verre en nabij gelegene dorpen, aanzienlijke Huizen en Plaatsen, welkers gezigt zig uitstrekt zelfs tot over de Zuider-Zee.” Wel verwonderlijk, dat dit „vermaakelijk” oord eigenlijk eerst in de laatste jaren ontdekt is. Waarschijnlijk omdat de Berg aan de zijde van Amersfoort geen bijzondere schoonheid vertoonde; bouwlanden met kreupelhout. En op dit minst-aantrekkelijke gedeelte nu juist ontstond nieuw-Amersfoort.

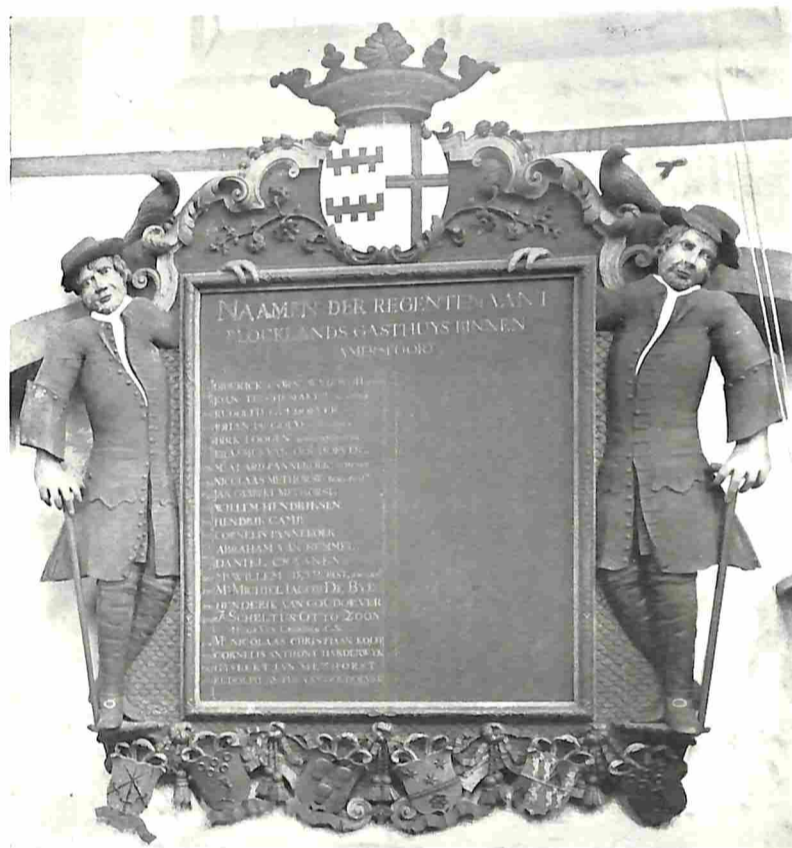
Ook verderop mist de Berg indrukwekkend zwaar geboomte. Maar er is een voortdurende vroolijke afwisseling van kreupelhout, loof- en naaldbosch, er zijn de lieflijke hellingen en de niet-zeer steile hoogten, met hun steeds weer verrassende vergezichten, er is in 't voorjaar, vooral naar den kant van Oud Leusden, niet ver van de nieuwe St. Anfriduskerk met haar eenvoudige zuivere lijnen, een overvloedige brem-

welde, die bij 't eerste gezicht verbluft.

En niet de Berg alleen maakt de schoonheid van Amersfoort's omgeving uit. Want zijn er ook niet de bosschen van Nimmerdor en Oud-Leusden, is er niet het schoone donkere bosch van Birkhoven, zijn er niet de bekoorlijke oevers van de naar Amersfoort vlietende beekjes? En dan — de heidevlakten in de richting van Doorn en Soesterberg, en verder — al wat Oostelijk-Utrecht tot een der mooiste streken van ons land maakt?

Maar daarover thans niet meer. Het is moeilijk te zeggen, wáár Amersfoort tegenwoordig eindigt. Maar wél weten we, dat wij thans moeten eindigen, zoodat we een beschrijving van Amersfoort's omgeving tot een volgende maal uitstellen.

Slechts worde nog melding gemaakt van het zonderlinge Belgen-monument, aan de noordzijde van den Berg opgericht ter herinnering aan de gastvrijheid, door talrijke Belgen van een onvoltooid gebleven monumentaal gebouw kunnen deze baksteen muren, van verre gezien, indruk maken. Maar in de nabijheid ervan gekomen, bemerkt men, dat het eigenaardige bouwsel wel degelijk af is. De tand des tijds, ter dege en in den beginne onbelemmerd knagende, kan hier bij uitzondering veel goeds verrichten.

AMERSFOORT.
NAAMLIJST VAN REGENTEN VAN HET BLOCKLANDS-
GASTHUIS, IN DE KAPEL.

¹⁾ Tot onze vreugde mochten wij dezer dagen constateeren, dat onze bede om boomen op het Lieve-Vrouwewerkhof reeds werd verhoord, vóór zij werd geuit.

Oud- en Nieuw Amersfoort beide bezitten waarlijk veel, dat verdient meer bekend te zijn. En al is er niet alles zooals wij het gaarne zouden zien, — wanneer wij dat niet verzwegen hebben, geschiedde het uit bewondering voor deze „bruid der Eem,” uit een vriendschap die zich verplicht achtte feilen te toonen. Er is ook een mantel der liefde. Maar — bereikt men, werkende met dezen mantel, dat bij voorbeeld aan het schandaal der Binnen-kamppoort een einde komt, en dat in de werkelijk treurige, schoon reeds eenigszins verbeterde verlichting van het Bergkwartier een ommekeer ten goede zal zijn te constateeren?

Een klacht over deze verlichting zij echter niet ons slotwoord. Laten wij liever eindigen met een opwekking, gericht tot de velen die in de komende maanden door Amersfoort naar Gelderland's dreven zullen gaan, om zich niet tot den tocht door de verschrikkelijke Langestraat te bepalen, maar eens af te dwalen naar de stille hoekjes van het oude, naar de bekoorlijke omgeving van het nieuwe Amersfoort. Afdwalingen, die niemand zullen berouwen.

JEUGDHERINNERINGEN.

DE STRAF.

(Slot).

WELK vergriep ik op m'n geweten had, herinner ik me niet meer. Alleen de straf is mij nog goed bijgebleven.

Voor Mama deden we veel; niet uit angst, maar uit liefde. Een schaduw op haar zacht gelaat, een droeve schijn in haar donkere oogen, deed ons innig verdriet. Maar Cato vulde haar aan. Mama kon nog wel eens toegeven, Cato nooit. Zoo gebeurde het eens, dat mijn zuster me voor straf een paar versjes van buiten liet leeren.

„Ken je ze Woensdag om één uur niet, dan moet je onherroepelijk den geheelen middag thuisblijven”, zei ze. Terwijl ze deze woorden sprak, keek ze om zich heen en zag op den boekenhanger een bundeltje gedichten staan.

„Kijk eens”, ging ze voort, „ik zal je niet veel opgeven, maar je moet zorgen, dat je de eerste vijf coupletten uitstekend kent”.

En ze wees me „Uit het land van Kokanje” van de Genestet.

Toen ik de kamer uit was, bekeek ik het gedichtje eens en begreep het maar half. Cato had het zeker maar gegeven, omdat ze niet zoo gauw iets anders zag.

Maandagavond, toen ik m'n schoolwerk af had, ging ik met goeden moed aan het van buiten leeren der coupletten, maar ik vond dat werk zoo onbeschrijfelijk vervelend, dat ik het opgaf en mezelf zonder veel overtuiging trachtte wijs te maken, dat Cato het wel eens vergeten kon.

Met dat besluit leefde ik onbezorgd verder, hoewel ik, zwak bewust, in den grond van m'n hart hevigen angst verborg.

Alles scheen echter goed te gaan. Cato sprak nergens over, ze maakte hoegenaamd geen toespeling op m'n straf. Zonder eenige stoornis bereikte ik Woensdagmiddag vijf minuten voor één.

„Nog vijf minuten”, dacht ik, „en nog geen waarschuwing. Cato heeft het zeker vergeten.”

Maar, als ze het nu eens niet vergeten was? Dan was ik m'n ganschen vrijen middag kwijt. En ik had nog wel met Fré afgesproken te gaan schaatsenrijden.

Wanneer ik nu eens die vijf minuten onvindbaar was en ze riep me gedurende dien tijd niet, dan was het klare bewijs geleverd, dat ze er niet meer aan dacht of niet meer aan denken wilde.

Een kloek besluit was spoedig genomen. Ik spoedde me naar een plaats, waar men veilig is als in een vesting, en waar een ieder, op welk uur van den dag of den nacht ook, het recht heeft zich te bevinden.

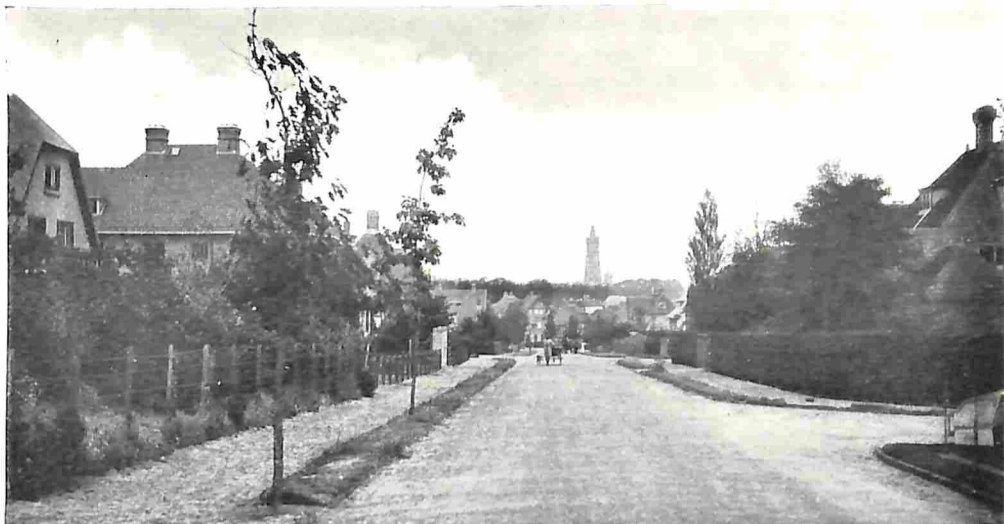

Foto C. Steenberg.

DE HUIGENSLAAN IN AMERSFOORT'S BERGKWARTIER.

Het was in den tuin, bij het afdakje. Een driehoekig hokje met groene deur, waarin een hartvormig luchtgaatje.

Ik zat er in vrij kalme gemoedsstemming een jongensboek te lezen om den tijd te dooden, toen plotseling Cato's heldere stem in den tuin me deed opschrikken.

„Hans!”

M'n hart bonsde, ik legde het boek naast me neer, was te angstig om te antwoorden.

„Hans!” klonk het weer.

Ik volhardde in m'n stilzwijgen.

„Waar is Hans toch? Heeft niemand Hans gezien?” riep de stem van Cato.

Toen schreeuwde Kaatje, die me zeker had zien verdwijnen: „De jongeneer is op de pl., juffrouw.”

Ik rilde. „Gemeene Kaatje!” dacht ik, „dat zal ik je betaald zetten.”

Maar die wraakgedachte hielp me op dat oogenblik niet. Stappen kwamen nader en de volgende dialoog passeerde door het hartvormig licht- en luchtgaatje.

Lief: „Ben je hier, Hans?”

Benauwd: „Ja, Cato.”

Plotseling streng: „Ken je je vijf coupletten?”

„Ja, bijna, Cato.”

„Kun je dadelijk komen?”

„Nee, Cato.”

„Begin dan maar op te zeggen. Ik heb het boek bij me en het is één uur.”

„Lieve hemel”, dacht ik, „nu zal je 't hebben”.

Was ik maar vóór een het huis ontvlucht; nu zat ik als een muis in de val.

Een geritsel van bladen, die men omslaat, toen weer de bevelende stem:

„Vooruit maar.”

Met aarzelande stem begon ik:

Uit het Land van Kokanje.

Daar leefde — het sprookje schijnt waar op mijn eer —

Foto C. Steenberg.

DE VONDELLAAN IN AMERSFOORT'S BERGKWARTIER.

Een moedige, goedige koning weleer;

Korte pauze. Daarna haastig: „Daar leefde het sprookje schijnt waar op men eer een moedige goeiige koning weleer.” Daarna nog even aarzelend, 'n-goeiig-koning-weleer'....

Langdurige, absolute rust.

Van het heele eerste complet, dat ik toch vrij behoorlijk gekend had, herinnerde ik me geen jota meer. Ongetwijfeld speelden de angst en de vreemde omgeving me parten. Toen klonk het meedoogenloos:

„Je weet er niets van en hebt dus ook gejojkt. Je gaat straks dadelijk naar de studeerkamer en leert net zoo lang tot je acht coupletten vlot kunt opzeggen. Van uitgaan is natuurlijk geen sprake.”

DE VERBODEN VRUCHT.

Op de warme Septemberavonden, wanneer de school weer in vollen gang was en er bij het begin van den cursus hard gewerkt moest worden, zaten wij, jongens, avond aan avond, diep gebogen over onze boeken en atlassen aan de lange tafel op de studeerkamer onder toezicht van onzen vader. Maar de warmte was soms zoo drukkend, dat al dat blokken slechts schijn was. Ja, meermalen gebeurde het, dat zelfs m'n vader bezweek in die drukkende atmosfeer, die nog ondragelijker werd door de hitte van twee groote, aan het plafond hangende petroleumlampen.

Op dat zwakke oogenblik in het leven van den arbeidzamen geleerde wachtten we vaak popelend van ongeduld, want daar hij dan vrij vast sliep, kon de een of ander zich wel een poosje verwijderen, zonder gevaar te loopen, dat hij betrapt werd.

Het tooneeltje speelde zich steeds af op dezelfde wijze. Pa was in den vooravond doorgaans aan het corrigeeren van schoolwerk. Met een groot blauw potlood zette hij strepen onder de fouten in het werk, dat voor hem lag op 'n klein flauw-hellend lessenaartje. Was het dan zwoel weer, dan stonden, om een schijn van koelte te verkrijgen, de beide schuiframen hoog op en hoorden we te midden van de pijnlijke studeerkamer-stilte ieder geritsel van bladeren, ieder gekweel van vogels in den grooten tuin.

Maar die geluiden waren het niet, waarnaar onze jongens-oreen zich spitsten.

't Was eind September. En de achtertuinstond vol vruchtboomen. De bergamotten, groote, sappige, dubbele bergamotten, waren rijp, en het was op straffe van ik weet niet meer wat verboden, die te plukken of op te rapen.

Soms, plotseling, te midden van de heerlijke, reine stilte van den in ondoordringbaar duister gehulden tuin hoorde je een molligen plof. Als cavalerie-paarden, die een signaal hooren, richtten we onze hoofden op. Tersluiks keken we elkaar veelbeteekenend aan, want allen wisten we, vanwaar dat geluid kwam. Een overrijpe bergamot had zich los gemaakt van haar steeltje en was gevallen in de vette klei van den moestuin.

Aller gedachten waren nu vervuld van die bergamot. Niemand kon meer studeren. De verboden vrucht, die in onze verbeelding reusachtige afmetingen aannam en heerlijk geurde, lag daar in haar zacht bedje te wachten, tot een of andere vermeteale ze kwam oprapen.

Voor al de oogen der jongeren bespieden iedere beweging van Pa. En dan wilde het, dat zoo tegen een uur of negen de strijd tegen den slaap begon.

De hand, met potlood gewapend, ging loomer voort, de oogen stonden niet meer zoo helder, het hoofd zonk langzaam iets naar voren. Dan plotseling een kort schokje van het lichaam, het hoofd richtte zich eensklaps weer op en een heldere blik door de flikkerende brilleglazen monsterde vlug de gansche lange tafel om te zien of de zwakheid opge-

merkt was. Dan hernam het potlood z'n loop, strepende en puntende, dat het een aard had.

Maar 't was slechts een korte opleving, een vleugje. Weldra ging het weer langzamer, het hoofd zakte opnieuw, zakte, het lichaam zonk slapjes in elkaar, het potlood hield stil, maakte een dikke stip op het papier, dan gleeed de hand uit en voerde het potlood mee, dat een langen slier aan de stip trok tot onder aan de pagina. Aller oogen waren op m'n vader gevestigd. De geleerde bleef slapen! Nu ging het erom, wie het eerst het gunstige moment had waargenomen. Want het was een wet, dat nooit meer dan één tegelijk zich verwijderde.

En wie het ook was, die daar zachtjes en vlug de deur uitsloop, zijn gang was voor niemand een geheim. Hij werd terecht benijd door de anderen, die minder gedecideerd waren geweest. Snel en onhoorbaar vloog hij de trappen af, de gang door, den tuin in naar den pereboom. Ondanks de duisternis had de in den modder grabbelende hand de bergamot spoedig gevonden. Dan fluks naar het „vestinkje”, het haakje op de deur en eindelijk, in volle veiligheid, de tanden gezet in de geurige, van sap druipende bergamot. Zat er soms een wormpje in, och, dat merkte men niet, er werd zelfs niet aan gedacht.

Was de vrucht geheel verorberd, dan ging het weer snel en onhoorbaar naar het studeervertrek terug. Even keken de broers op, dan bogen alle hoofden zich weer over de boeken en men hoorde op de kamer niets meer dan een zacht gesnor van m'n vader en het zoemen der petroleumlampen.

HET VERTREK.

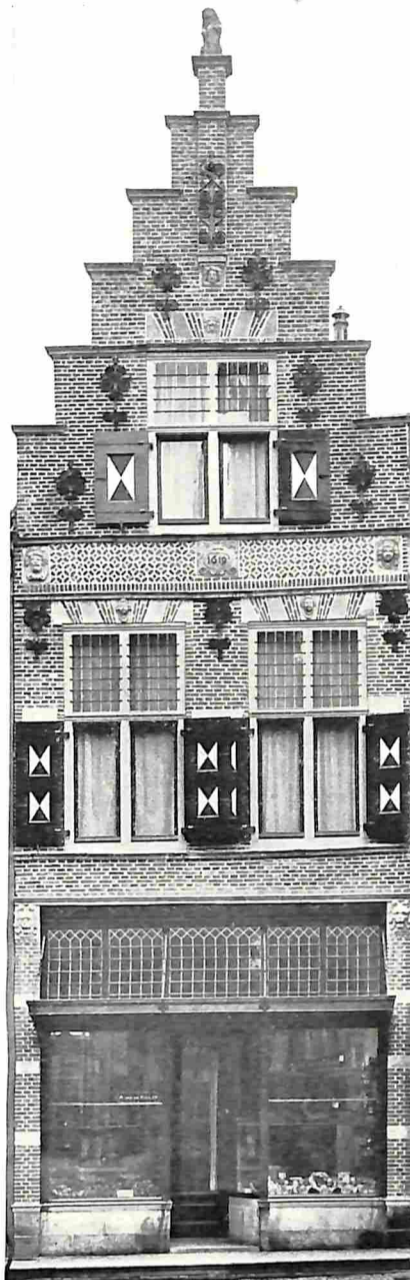
'n Ruk aan de bel! De meid rent zenuwachtig naar boven, met een telegram in de hand. Druk geloop door het heele huis, deuren gaan open, slaan haastig toe. 'n Oogenblik later loopt m'n vader met een blijden trek op het gelaat naar de huiskamer, waar m'n moeder de koffieboel klaar zet. Er gebeurde beslist iets gewichtigs;

het zweefde in de lucht; je rook het in gangen en kamers. „Jongelui,” sprak m'n vader, niet zonder ontroering en rechtmatigen trots, „daar juist krijg ik tijding, dat ik benoemd ben tot professor in Leiden. We gaan er al in Augustus heen.”

Welk 'n indruk die woorden op de anderen maakten, weet ik niet; ik had het te druk met mezelf. Het idee, het lieve stadje vaarwel te moeten zeggen, vond ik vreeselijk. Toch had het nieuwe, het onbekende, wel 'n zekere bekoring voor me.

Met Augustus naar Leiden! En het was reeds midden Juli. Alles moest met spoed gebeuren. Kleeden werden opgenomen, meubels ingepakt, gordijnen afgenomen. Mannen liepen trap op trap af, met kisten en dozen beladen. Iedere dag werden de kamers leger en ongezelliger. Onze stappen klonken luid en hol op de trappen en gangen zonder loopers. Onwillekeurig moet ik glimlachen, als ik terugdenk aan den morgen van vertrek. We zouden voor het laatst een boterham eten in het bijna geheel ontruimde huis. Stoelen en tafels waren er niet meer. Sommigen van ons aten staande, anderen hurkten neer; de boterhammen lagen op de verhuiskisten. Toch was het geen vroolijke maaltijd. 'n Ieder was in zich zelve gekeerd en dacht met weemoed aan hetgeen hij ging verlaten. 't Was dan ook met een gevoel van opluchting, dat we het rijtuig hoorden voorkomen dat voor m'n ouders bestemd was. Wij, de jongeren, gingen loopende naar den trein.

Aan het station vond ik Fré, die me een afschuwelijke roodkoperen horlogeketting vereerde als souvenir. Ik deed ze maar vast aan, hoewel ik nog jaren zou moeten wachten op een horloge. Weldra voerde het boemeltreintje met z'n puffend locomotiefje ons weg, steeds verder weg van het lieve provinciestadje, het stadje van m'n kinderjaren. In een hoekje van de coupé weggedoken, keek ik steeds naar buiten, bang dat de anderen m'n tranen zouden zien. HANS DONKER.

AMERSFOORT.
GEVELTJE IN DE LANGESTRAAT.

Vee-Tentoonstelling in 't Paleis.

DE lucht was grauw. De grond was donker — en ook rommelig; van die gezellige, bedrijvige rommeligheid, die het verzorgen van dieren met zich brengt: hier een stuk ongebruikt hekwerk, daar een emmer, een leeg hok, een verlaten wagen, enz. zooals in de stallen van een circus, of in den rook van een zigeunertent.

Er waren niet veel dieren. Daardoor juist, kon je, dié er waren, eens wat nauwkeuriger bezien, een half-uurtje met ze meelevén — zooals ze daar, ver van hun home, onder den stadshemel stonden.

Direct, bij den ingang, een traliekooi, met twee pauwen; het waren aristocraten, gereed naar een soirée te gaan: het mannetje al in zijn gala, het wijfje nog in *négligé*. Zij liepen over droge, warme bladeren en hadden genoeg aan zich zelve. . . . Daar, in een hoek stonden vier koeien. Bekroonde! De eerste was een prachtig, zwaar dier, met een lang gerekt lichaam, mollig en glanzend, met een melankolischen koeienkop waaruit de zware oogen log en treurig blikten, in dat, wat het koeiennirvanah moet zijn. Ze had mooi gepolijste parelmoeren hoorntjes, bevallig gedraaid, naar de oogen toe, als lokken. En om den kop, het roode eerelint en de roode cocarde, zwierig op het zwart van dien somberen schedel. De handen der bezoekers, veelal slaggers, geloof ik, knepen graag in die dikke overvloedigheid en het dier scheen het niet eens te bemerken.

Langs een landelijk, onregelmatig hegje stonden de geiten . . . een witte reeks. Je hadt er van die onwezenlijk mooie, te teer gekleurd voor dieren die buiten leven; met dat witte haar, dat in de zijge golven van haar stroom, tot botergeel kan worden — wier rozig vleesch naakt en week het haar opzij duwt, wier lichte, zwakke oogen vervloeien in de welde der haar-tintelingen. En andere, van die stellige, overmoedige djertjes, die je buiten tegenkomt, soms onverwachts, aan een lang touw, in een buurt waar je geen huis gezien hebt. Zooals Daudet ze getroffen moet hebben, toen hij zijn „*chèvre de Monsieur Séguin*” schreef. Geitjes, wier klein kopje een sterke tegenstelling vormde met hun zwaar, gemest, achterlijf. Sommige hadden jongen, die sprongen, met ledematen elastisch, en buigbaar, alsof zij konden opgevouwen en afgenomen worden; je hadt geiten, met wanstaltig zware uiers, als gevulde blazen, onder het lijf bengelend, en de twee tepels, strak gespannen, als opgestoken duimen.

In omheinde vierkanten stonden en lagen de schapen, teere lichamen, omringd door een pels die zoo recht-lijnig uitstond, als een doos, die dat lichaam omsloot, en waar pooten en hals zouden uitsteken. Nog wat dicht bij gekomen, zie je die pels een teekening vertoonen van buiten, naar binnen, en dan zie je de wol, in z'n symmetrisch vlokken spel. Angstig staan de dieren op elkaar gedrongen, hopeloos en bevuild — met hun lange lieve, domme, larmoyante koppen, eeuwig klagerig, zooals hun geblaas in mineur. In de lammeren zit nog vreugd. Die klauterden ongegeneerd over den rugderliggende wijfjes, en waren behaard met wit kroeshaar, een dun kraagje, als een eerste vegetatie van mos.

En toen naar de varkens! — Hun vette lichamen overgekwaab en uitgekwaab over den grond en de lijven der anderen, lagen ze op een hoop, tegen elkaar geplakt. De breede snuit, een stampervlak gelijk, rimpelde van leven. De ooren klaptten over de oogen, die verdwaasd van eeuwige slaap in de wereld lodderden. Over hun naakte onbeschaamde zwel-ljven, rozig welgedaan, de netjes gekamde, schaarsche, blonde haren. Hun eigenaar krom in het hok; een klap met de vlakke hand op hun lijf, dat mij één uitgegroeide bil scheen, een reeks geknor, een schel dwaas gegil, als van een verontwaardigden krankzinnige, en de klomp zwijnen ontwarde zich, stond op de been, nijdigde tegen elkaar, om hun verstoorde slaap, stak den wroetsnuit even in den grond, en kletste weer slaapdronken tegen den bodem, tegen en over elkaar, de buik opgeduwd tegen de aarde, in innige aansluiting.

Toen werden ze het hok uitgejaagd, scharrelde gillend achter elkaar, één soms luid krijtend afdwalend, die door een duw in de zij weer in het juiste spoor geleid werd, en zoo stortte ze, als een omgeknieperde modderemmer van een baggerboot, in een nieuw hok, dat voor ze gereed gemaakt was. Iets verder waren een paar parken met zwarte zwijnen, reuzenzwijnen, jonge nijlpaarden gelijk. De eerste prijs. Twee dieren, mannetje en wijfje, vormden een waardig pendant, en

lagen met hun zware lijven, naar elkaar gekeerd te ronken, als een volvet O.W.er paar in zijn lit-jumeau. Ze waren zelfs te lui, om hun spoeling op te slobberen. Ik vind die zwarte mooier dan de rozigen. Ze doen nog eens aan de wilde zwijnen denken — met hun doffe, zwarte koppen.

Daar stond met groote letters: „Restaurant”. Ik volg den weg, ga naar binnen toe, zie vroolijke restaurant-tafeltjes, met een gezelschap van blijde, etende menschen, ik hoor een langoureuze, de zinnen, ratten-vanger van Hamelnachtig met zich meeslepde muziek, en ineens „kukeleku”, haalt een brutale haan een roode streep door die langoureuze wals.

Dus ook nog hoenders! Jawel, hoor. Ik stap door een nauw gangetje, en daar in de kooitjes van grijze tralies, waar onlangs nog, Oostersch en voornaam, deftige katten indommelden, zie ik nu duiven en hoenders en konijnen.

Konijnen, dikke, mollige, dieren, als gekneet uit zijde en kapok, met één oor onverschillig naar voren, een ander even onverschillig naar achteren, gelijk een lamme schaar.

Witte, en zwarte en bruine, en grijze met zwarte koppen, stom daar liggende, in de houding waarin ze neergekwakt zijn, door een ruwe hand, die ze bij hun nekvel uit een mand heeft gehengeld. En dan, de hanen en kippen. Ik zag één

Foto C. Steenbergh.

AMERSFOORT.
GEVEL BIJ DE BINNENKAMPPORT.

haan, als een vulhaan, kokend van felle vurigheid, die schroeiende onder zijn nekkraag, diep en aantrekkelijk van tint, als een ziedende schuur; die schreeuwde uit den rauwen kint, het felle oog, de scherpe drietand-poot; dat gorgelde uit de metalen keel, in een schel en overmoedig: „kukeleku”. Een troepje kippen met een haan, tegen elkaar gedrukt, en gloeiend bruin, leek een brandend doorenbosch. Cochin-china's op hun hooge pooten, als juffertjes, die voor den regen hun rok optillen, tippelden „beslisterig” rond. Andere kippen, in parelgrijze stemmige jurken, hielden zich rustig. . . . De vulkanische haan vormde het centrum; zijn borst zwol van voldoening „kukeleku”. Hij troonde boven de heele tentoonstelling. . . . En verheugd, na dit verkwikkend bad in brandend vogel- en zwoel zoogdierleven, liep ik naar huis. SIEGFRIED VAN PRAAG.

Het verplanten van groote boomen.

Met de gedachte aan het spreekwoord „oude boomen moet men niet verplanten” wordt het verplaatsen van groote boomen meestal voor onmogelijk gehouden en menige mooie boom gaat verloren, welke met eenige moeite behouden had kunnen blijven. Het spreekt vanzelf dat dit verplaatsen niet zonder gevaar voor doodgaan kan geschieden, maar wanneer men zich voldoende moeite geeft en de voorbereiding goed heeft getroffen, dan is de kans op slagen zeer groot.

De boom op bijgaande afbeelding werd verplant op het landgoed „de Wiersse” bij Vorden, door de Firma H. Copijn & Zoon, tuinarchitecten te Groenekan bij Utrecht. De omvang van den stam bedraagt ruim 3 Meter, terwijl de kroon zeer breed vertakt is.

Voor alles moet gezorgd worden, dat de boom goed recht op blijft staan, want zakt de stam scheef, dan is bijna geen redden meer mogelijk.

Het eerste werk is het graven van een tunnel onder den boom door, ter breedte van ongeveer 3.50 M. Hierbij moet worden zorg gedragen, dat het midden van de tunnel juist onder het zwaartepunt van den boom komt. Op de bijgaande afbeelding staat de boom eenigszins aan een kant van de brug, omdat takken en wortelgestel aan de eene kant veel zwaarder waren dan aan de andere.

Is de tunnel gereed dan wordt daarin gebracht een dubbele vloer waartusschen ijzeren rollen. Deze rollen komen op gelijken afstand, ongeveer 1 Meter uit elkaar.

Wanneer alles gesteld is, kunnen de zijanten van de tunnel worden weggegraven en zakt de boom vanzelf langzaam op de bovenste vloer. Met behulp van takels en een lier kan dan met weggrollen worden begonnen. Dit weggrollen gaat zeer langzaam en voorzichtig, want verzakt de boom of gaan de rollen scheef onder den vloer liggen, dan kan men slechts met de grootste moeite vooruit komen. Het materiaal moet dan ook stevig en zwaar zijn.

Telkens wanneer achter een rol vrij komt, wordt vóór weder een andere gelegd, totdat men op eenige meters van de plaats van bestemming is gekomen. Zoodra men bijna het doel bereikt heeft, worden houten rollen gebruikt van halve lengte, welke in elkaars verlengde gelegd worden. Dit is noodig om de rollen later beter te kunnen verwijderen.

Het verwijderen van de vloeren en rollen levert dikwijls moeilijkheden op; men kan echter beter een enkele plank of

rol onder den boom laten dan de wortels te veel te beschadigen. Bij het dichtmaken van het plantgat moet gezorgd worden voor goede voedzame grond. Ook zal het eerste jaar na de verplanting, vooral bij groote droogte, voor flinke besproeiing gezorgd moeten worden. X.

HET BOSCHKANAAL.

De witte zwanen, de witte zwanen in het water en de twee kleine, vlugge waterhoentjes, zwart en loopende op het water, waaronder ijs is, en zich weerspiegelend in het onbewogen vlak.

De zwanen, heel blank, bewegen zich rustig, de hals gebogen, soms ze lang houdende onder het water en dan is het als van een plant, de bloem, haar kostelijke tooi, genomen is en daar nu staat als een zeer arm ding.

De witte zwanen in den stillen vijver zijn, met de waterhoentjes. Aan den eenen kant is een weide met een jong vruchtboompje,

een dun stammetje en een paar takken nog maar, toch niet verloren daar, want de wereld is niet wijd en klaar vandaag en zonnig, maar besloten door geheimzinnige wanden van een teeren nevel, die mij zeer gelukkig maakt.

De witte zwanen verlaten den vijver en zij komen het Boschkanaal, zij zouden er willen komen; maar het zal niet gaan, daar is nog ijs verborgen en daar kunnen hun sierlijke lijven zich stooten en wonden en hun roeiende voeten zouden loopen moeten en zóó draaien ze en gaan terug waar de waterhoentjes zijn gebleven, onverpoosd bezig.

En het boschkanaal is zoo bijzonder.

Juist door dat ijs dat ligt verborgen en het water rimpelloos houdt en onbeweeglijk, en de nevel wil daar wel blijven en om de zich weerspiegelende boomen wezen; ook in de lucht, waarin de takken zich staande houden en komen over het water tot zij bijna elkander raken, en toch een vaargeul laten, die voert naar de gesloten.

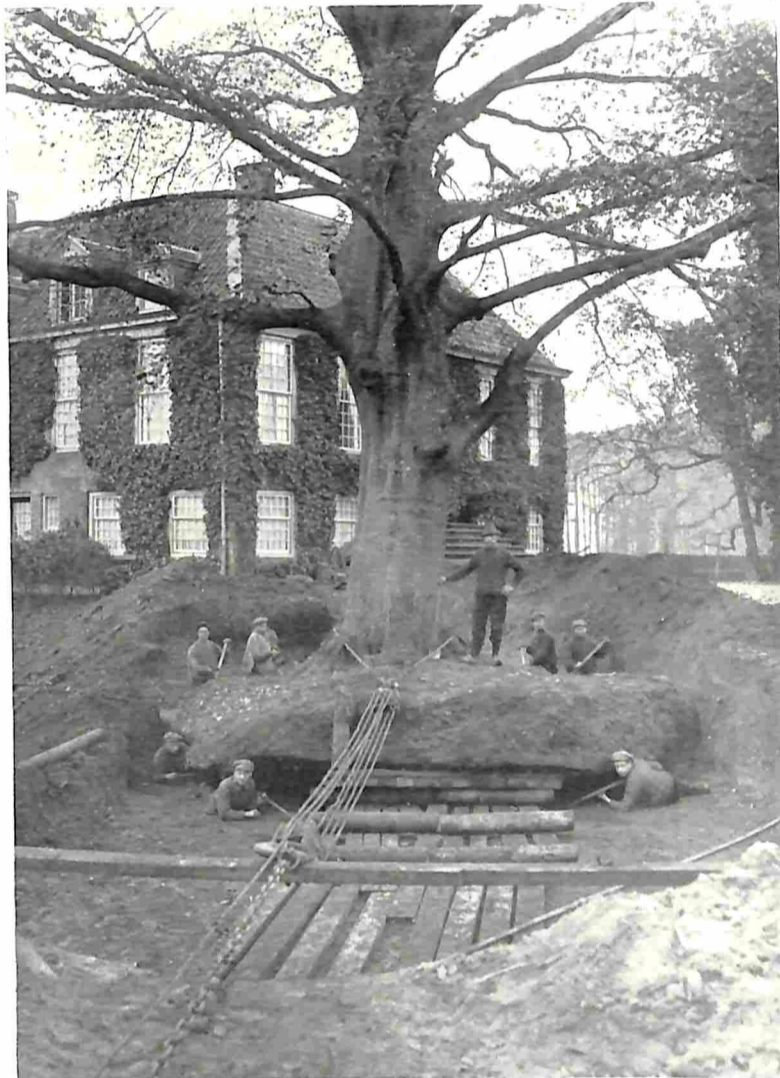
Hoe blank, hoe vochtig, hoe stil en grijs, hoe besloten en toch oneindig wijd, ligt het boschkanaal in den nevel, het boschkanaal waar de witte zwanen niet kunnen komen.

Het boschkanaal waar alleen de stille mensch dichtbij kan komen en kijken en in-

drinken en verkwikken de dorstige ziel, zoodat het kostelijk vocht van dat gewijde indringt en alles stelt ter zijde en vormt onder het onrustig levende een effene grond, die de blanke zwanen van toch onzuivere gedachten verhindert verder te komen en hen dwingt om te kéeren en te verdwijnen en te gaan, waar zij moeten blijven bij de zwarte, kleine, beweeglijke onrustigheden. TINE COOL.

De Holstenpoort te Lübeck.

Lübeck, een van de vrije Hanzesteden van het Duitse Rijk, ligt 15 K.M. van de Oostzee verwijderd op een van 't Zuiden naar 't noorden loopend en heuvel, waarvan de westzijde door de bevaarbare Trave bespoeld wordt. Het verleden van Lübeck spreekt sterk tot den bezoeker door zijn oude baksteenhuizen, die aan de stad zooveel kleurrijks en tegelijk eerwaardigs geven. De Mariakerk, de Dom, het Raadhuis, de trotsch-bekoorlijke Jacobikerk enz. gloeien rood in de avond-

HET VERPLAATSEN VAN EEN BOOM OP HET LANDGOED DE WIERSSE.

zon, terwijl de hooge spitse daken der vierkante torens ten hemel rijzen. Dat is het oude Lübeck. En bij dat oude Lübeck behooren ook de poorten en versterkingen. Zij dagteekenen uit den tijd toen Lübeck op het hoogtepunt van zijn macht stond. In 1444 werd de Burgpoort gebouwd, in 1450 de Absalomtoren bij de Wackenitz, in 1452 de Blauwe toren en in de jaren 1464—1476 de hier afgebeelde Holstenpoort, een zuiver baksteen gebouw, dat in 1870 grondig hersteld werd. Reeds van verre ziet men de zware ronde torens der poort met hun kegelspitsen omhoog rijzen. Prachtig harmonieert deze poort met de talrijke andere scheppingen van middeleeuwsche bouwkunst, waaraan Lübeck nog zoo rijk is. H.

WAT IS INSTINCT?

GEDACHTEN OVER TELEPATHIE EN ONDERBEWUSTZIJN BIJ DIEREN,

door

C. BINGHAM NEWLAND,
(Met toestemming van den
schrijver vertaald).

INLEIDING.

EEN medewerker aan de Daily Mail die 't over „het raadsel van de postduif” heeft zegt: „Wie tot de slotsom komt, dat een aangeboren richtingszin de voornaamste factor is, gebruikt eenvoudig een uitdrukking, er op berekend onkunde te verbergen. Hij doet denken aan den struisvogel met zijn kop in het zand.”

De een of ander komt er door den inhoud van dit boek misschien op, wat die aangeboren zin toch is en waar hij uit voortkomt.

Bij mijn behandeling van de dierenwereld heb ik, op enkele uitzonderingen na, hun zeden en gewoonten beschreven geheel naar eigen waarnemingen. Deze strekken zich uit over vele jaren van nauwgezette studie in de open lucht.

Als man van sport en als natuurliefhebber heb ik buitengewoon goed gelegenheid gehad de natuur onder allerlei omstandigheden waar te nemen, en ofschoon ik geen aanspraak maak op diepgaande wetenschappelijke kennis, heeft wat ik gezien heb zoo'n indruk op me gemaakt, dat ik me in 't belang der wetenschap genoopt voel, de aandacht te vestigen op de volgende waarnemingen. Ik geef ze voor wat ze waard zijn, in de hoop dat ze tot nadenken brengen en dat zij, die wetenschappelijke kennis bezitten, hun aandacht mogen schenken aan de hier opgeworpen stelling, en misschien mijn theorie zullen volgen langs meer stelselmatige lijnen.

Hoe 't ook zij, ik heb alle hoop, dat deze proeven van natuurlijke historie, in een populair vorm geschreven, afgezien van den wetenschappelijken kant der zaak, gunstig ontvangen zullen worden door al wie belangstelt in het verwonderlijke doen en laten van schepsels uit het Dierenrijk.

C. B. N.

God is geest — persoonlijk en zelfbewust in den mensch:
De natuur in haar goddelijke zuiverheid Zijn beeld.
E. P. PREUTICE.

HOOFDSTUK I.

TELEPATHIE.

IN dezen tijd, nu alles mogelijk schijnt, zou telepathie —

tegenwoordig door de wetenschap erkend — weleens praktisch gebruikt kunnen worden langs werktuigelijken weg. We hebben reeds dien niet genoeg te waardeeren zegen voor de menschheid: het draadlooze Marconi-systeem, niets anders eigenlijk dan een stoffelijk toestel, ingericht om het onstoffelijke door de ruimte over te brengen en op te vangen.

Onze tegenwoordige kennis der telepathie is gering en heeft geen praktische waarde, want dit vermogen kan zelden naar welgevallen in werking treden, en schijnt slechts voor te komen bij menschen die buitengewoon gevoelig zijn voor onderbewuste indrukken.

Onder een bepaald aantal personen is er altijd een gedeelte, dat onder den een of anderen vorm meer of minder gevoelig is voor onderbewuste invloeden. In de meeste gevallen is dit vermogen niet ontwikkeld, en in vele vermoeden de personen die het bezitten er niets van.

Zoo staat het met de menschen, maar ik geloof, dat in de heele Dierenwereld het onderbewustzijn onbepaald heerscht, want anders zouden er geen naar een bepaald doel strevende levensverrichtingen, geen bestaan zelfs kunnen zijn op een gebied, waar geen bewust denkend verstand is.

Eer het menschelijk verstand daagde, heerschte de Natuur in al haar zuiverheid; en daar, waar het persoonlijk verstand niet bestaat, blijft ze aan het roer, en met vaste hand aan het roer. Dit zal ik trachten aan te toonen. Ondertusschen dient er op gelet, dat menschen met openbaringen van een onderbewust leven gewoonlijk beschreven worden als „begaafd”. De een heeft de gave der helderziendheid; de ander de gave der psychometrie; terwijl een derde de kracht heeft gekregen om water te vinden (de wichelroede), enz. Mij dunkt echter, dat deze verschijnselen niet als bijzondere gaven moeten worden beschouwd, maar eigenlijk als een ongeregelden terugkeer van vermogens, die de overhand hadden in tijden vóór de ontwikkeling van het bewust verstand, en waarin de erfelijkheid een rol speelt.

Deze „begaafde” menschen worden gewoonlijk met achterdocht beschouwd, en men beweert wel dat ze bovennatuurlijke krachten hebben. Hun krachten gaan boven het gewone uit, maar zijn niet bovennatuurlijk; integendeel, ik geloof dat ze volkomen

natuurlijk zijn, maar zijn weggekwiend, ouderwetsch geworden ten opzichte van 't groeiend verstand, dat hen heeft vervangen. Wanneer dergelijke vermogens zich in dieren uiteten worden ze met een vagen term als „instinct” beschreven.

In 't geval van water zoeken wordt de gevoelige met zijn wichelroede gewapend, zoo hij niet werkelijk als een bedrieger beschouwd wordt, dan toch voor een soort tovenaars gehouden, en men hecht niet veel geloof aan zijn voorspellingen.

Desniettegenstaande is zijn „gave” heel echt en heel oud. Ze stamt waarschijnlijk uit een wild voorgeslacht van menschen, of aapachtige wezens, zonder eigenlijk verstand; mogelijk waren het bewoners van dorre streken, waar weinig of geen water aan de oppervlakte voorkwam.

Water was echter een levensvoorwaarde, en het eenige middel dat deze schepselen bezaten om het te ontdekken was hun instinctieve geest. Zoo, mogen we veronderstellen, noopte

DE HOLSTENPOORT TE LÜBECK.

dit onderbewuste vermogen hen den grond met alle zinnen te onderzoeken, tot zij voelden dat zich een zekere invloed aan hen deed gelden, en ze er toe gebracht werden een kuil te graven, waarin het water zich dan verzamelde.

Een eenigszins soortgelijk geval zal aantonen dat zoo'n theorie niet onwaarschijnlijk is. Bijv. de verstandige mensch heeft de gave niet truffels onder den grond te ontdekken. Alles wat hij eigenlijk doen kan als hij zijn verstand gebruikt is: tot op zekere diepte, die hij *kent*, graven op plaatsen waar hij *denkt* dat kans bestaat. Als deze *methode* met een goeden uitslag bekroond wordt, is dat geheel aan het toeval te danken. Maar men ziet hoe een hond of een ander dier (varken, das, enz.) den grond onderzoekt, en weldra de juiste plek ontdekt waar wat eetbaars in de bodem verbergt ligt. Misschien zegt er iemand, dat dit slechts een zaak is van den reuk (speuren). Het is waar, dat de neus het orgaan is waardoor de hond de aanwezigheid van wild enz. waarneemt; maar wij weten niets af van de gewaarwordingen, die hij werkelijk ondergaat. De kleinste vogel, waarop men jaagt, een watersnip, heeft, wanneer we haar in de hand houden geen waarneembaren geur voor ons, maar de hond merkt haar op vijftig meter afstand. De hond is ook in staat het spoor van zijn meesters te volgen en hem te zoeken door straten, waar de geur te niet is gedaan door 't gaan van vele mensche-lijke, in leer gestoken voeten. Als deze dingen gebeuren door den reukzin, dan overtreffen ze al wat wij van dat vermogen begrijpen.

Het geslacht waarvan de mensch afstamt heeft deze gave waarschijnlijk nooit bezeten, daar ze niet noodig was voor zijn eigenaardige leefwijze; daardoor is er ook geen spoor van overgeërfd.

HOOFDSTUK II.

WAT WIJ ONDER NATUUR VERSTAAN.

Op de volgende bladzijden zal ik overtuigingen aan het oordeel van den lezer onderwerpen, die mijn geest zich gevormd heeft bij het bestudeeren van de natuur zelf — door waarnemingen buitenshuis.

Wellicht is het goed eerst eens te zien wat we onder natuur verstaan. Het woord is afgeleid van het Latijn: *natus*, geboren; de natuur heeft dus al een oorzaak — een moeder. Maar wanneer we bedenken dat de natuur de som van al het zichtbare is, en van veel dat, ofschoon voor 't gewone oog onzienlijk, op andere wijze waarneembaar is, komen we onvermijdelijk tot de slotsom, dat wat *in loco parentis* bij de natuur staat, de Grond der Dingen is, en dit voert ons tot een beschouwing van het Absolute — den Eenen, Oneindigen Geest, die den achtergrond vormt der geheele Natuur, haar doorstraalt.

Evenals de verschillende raadjes van een klok keurig in elkaar passen om te zorgen dat het uurwerk stipt op tijd loopt, zoo vinden we in de natuur ook het eene rad in het andere — een eindeloze wisselwerking van ontelbare deelen, die alle meehelpten om het geheele systeem in gang te houden, dat evenals de klok met de uiterste nauwkeurigheid werkt. In beide gevallen is de kracht: het Leven, en dientengevolge is er beweging. Bij de natuur — al kunnen we de „bronâar” niet onderzoeken — zijn we te allen tijde in de gelegenheid de „werken” te bestudeeren en te trachten ze saam te voegen als de stukken van een geweldige legkaart. Wanneer deze stukken op hun plaats komen te liggen, merkt men, dat ze volkomen passen; als er openingen blijken te zijn, komt het alleen doordat wij de deelen niet goed gelegd hebben. Het leggen van deze kaart wordt ingewikkeld wanneer we te doen hebben met het onnaspeurlijke verband in de natuur, want ofschoon deze schakels onzichtbaar zijn, bestaan ze niettemin, zijn zij het, die de Natuurmachine in werking houden.

Een overzicht der zeden en gewoonten van sommige bewoners der Dierenwereld zal, dunkt mij, aantonen, dat het

zichtbare en het onzichtbare in nauw verband tot elkaar staan.

Bij de zoogenaamde lagere schepping merken we dat dieren, die onafhankelijk van den mensch leven, voor 't meerendeel wild en schuw zijn, vooral tegenover den mensch. De oorzaak hiervan is natuurlijk dat hen aan alle kanten gevaar omringt: ze zijn in voortdurend levensgevaar en de mensch is hun minste vijand niet. Maar de natuur heeft een verscheidenheid van merkwaardige middelen om zichzelf te beschermen. Ik zeg om *zichzelf* te beschermen van de Alwetendheid is. Waren leven de *zuivere* uitdrukking van de Alwetendheid is. Waren de dieren zelfbewust, dan zouden ze voor zichzelf oordeelen de dientengevolge aan dwalingen onderhevig zijn. Maar ze dwalen niet, zooals we zien zullen, doordat ze volkomen door den instinctieven geest beheerscht worden, dat is: door het onderbewuste beginsel, onmiddellijk overgenomen uit de „bronâar” — den Alomvattenden Geest. Dientengevolge is het onderbewuste beginsel in dieren en in al wat leeft onfeilbaar — onfeilbaar voor zoover het betrekking heeft op wat onmiddellijk noodzakelijk is, wat het ook zij, voor die dieren.

Niet belemmerd door eenige redeneering, in welken vorm ook, begaat het onderbewustzijn geen vergissingen, eischt het geen geestelijke inspanning, en *schiet het nooit te kort*. Deze geest is verantwoordelijk voor alle inwendige verrichtingen: bloedsomloop, ademhaling, enz. van het organisme, terwijl zij bovendien de uitwendige bewegingen en levensverrichtingen (bij dieren) beheerscht.

Nu zullen we nagaan, hoe deze geest werkt op een gebied waar geen sprake van nadenken kan zijn. We zullen bijv.

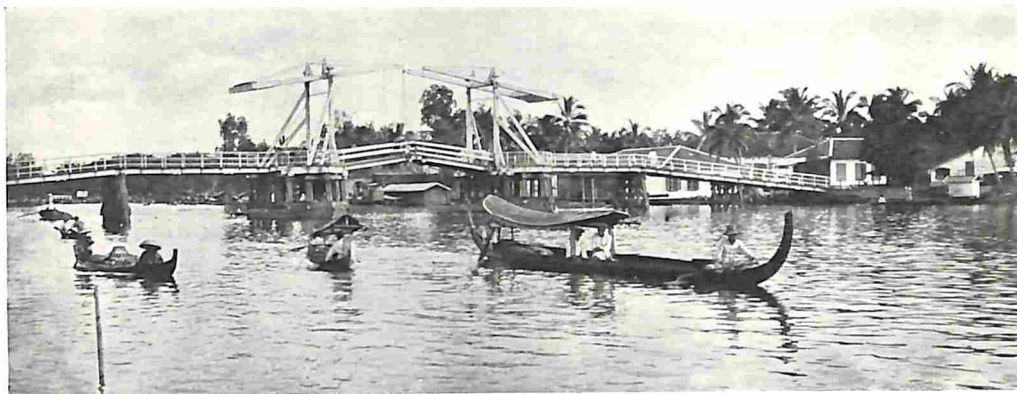
het leven van een lepidopteron (vlinder) eens beschouwen, die een reeks van vormveranderingen ondergaat. Het koolwitje (*Pieris brassicae*) zal als voorbeeld dienen.

Hen die de gedaanteverwisseling van dit of van andere schubvleugelige insecten hebben bijgewoond, moet het hebben getroffen, hoe dit diertjeschijnbaar volmaakt toonde te weten, niet

alleen dat er een gebeurtenis zal plaats grijpen, maar ook dat het noodig is van te voren voorbereidselen te maken. Zoo zien we hoe de rups, wanneer ze genoeg gegeten heeft, haar voedselplant verlaat en over den grond aftrekt, klaarblijkelijk met een bepaald doel; en zoo is het, ze gaat een geschikte plaats zoeken, waar ze zich kan inpoppen. Was er een muur in de buurt, dan zou de rups, ofschoon ze geen lichamelijk gezichtsvermogen heeft, dien stellig vinden en naar den eersten den besten richel of overstekend gedeelte klimmen, een plek juist zooals ze noodig heeft. Nadat ze een goed plaatsje heeft uitgekozen, spint de rups een zijden kussen, waaraan het laatste paar achterlijfspooten, de naschuivers, zoolang een goed houvast hebben; later zal men merken, dat deze een goed houvast noodzakelijke zorg was. Ondertusschen rust ze kalmpjes uit, terwijl er in haar bepaalde veranderingen plaats vinden. Na een paar dagen zoo gelegen te hebben, wordt er de laatste hand gelegd aan de voorbereidselen. Terwijl ze kop en voorlijf opricht, rekt ze zich naar achteren en spint buitengewoon handig een zijden koord, uit verscheiden strengen samengesteld, dwars over haar lichaam. De uiteinden worden aan weerskanten aan den muur bevestigd. Is dit gebeurd, dan komt er weer een periode van nietsdoen, waarin men de voorste geleidingen achter den kop ziet opzwellen en uitdijen.

Het eerste sein, dat de gedaanteverwisseling weldra zal plaats hebben (de verandering geschiedt in enkele minuten), is 't spleeten van de huid boven op de verdikte geleidingen. Als de spleet zich verder opent, valt de rupsenhuid weg en schrompelt in aan de kanten. Is het zoover gekomen, dan wordt de voortgang eenigszins belemmerd door den zijden band, boven beschreven; maar het dier is tegen de moeilijkheid opgewassen.

(Wordt vervolgd).

EEN ECHT-HOLLANDSCHE DUBBELE OPHAALBRUG IN TROPISCHE OMGEVING.
BRUG TE BANDJERMASSIN (BORNEO).